

**TAYANCH TUSHUNCHALARNI LOYIHALAB O'QITISH JARAYONIDA
O'QUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQ VA FIKRLASH FAOLIYATINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

Mamadaliyeva Nilufar Bahodirovna
Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15225423>

Annotatsiya: ushbu maqolada ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat kabi tushunchalarni mavjudligi va ular pedagogika fanidagi o'zgarishlarni jamiyat taraqqiyoti bilan bog'lashi, pedagogik g'oyalarning tarqalishida qadimgi Yunonistonning mashhur faylasuflarining hissalarini hamda ularning faoliyatida yoshlarni o'qitish hamda tarbiyalash vazifalariga mos ravishda ta'lim-tarbiya nazariyasini ishlab chiqish haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, g'oya, o'quvchi, o'qituvchi, ijtimoiy, shaxs, pedagogik, faoliyat.

Jamiyat rivojlangani sari yetuk, barkamol shaxsni tarbiyalash ehtiyoji ham ortib boradi. Shu sababli ta'lim va tarbiya jarayoni ijtimoiy hayotning ajralmas qismi deb qaraladi, chunki ta'lim-tarbiyaviy ishlarni olib bormasdan turib jamiyatni, davlatni, shaxsni rivojlantirishni tasavvur qilib bo'lmaydi.

Har bir ijtimoiy tizimda insonning ma'naviy yuksalishini ta'minlovchi ta'lim-tarbiya, ma'naviyat va ma'rifat kabi tushunchalar mavjud bo'lib, ular pedagogika fanidagi o'zgarishlarni jamiyat taraqqiyoti bilan bog'liq holda atroflicha o'rganishni taqozo etadi.

Pedagogik g'oyalarning tarqalishida Qadimgi yunonistonning mashhur faylasuflarining hissasi katta. Ular o'z faoliyatida yoshlarni o'qitish hamda tarbiyalash vazifalariga mos ravishda ta'lim-tarbiya nazariyasini ishlab chiqdilar.

Yunonistonda pedagogikaning rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan mutafakkir olimlardan biri Demokrit falsafa, matematika, fizika, biologiya, tibbiyot, ruhiyat, san'atga doir asarlar yaratib, inson shaxsining qaror topishi uning tabiati va tarbiyasiga bog'liqligiga urg'u berib o'tgan. Agar inson o'qimasa mahorat va donishmandlikka erisha olmaydi deb hisoblagan.

Forobiy insonning qadr-qimmatiga, uning aql-zakovatining ijodiy va bunyodkorlik kuchiga yuksak baho beradi. Inson Forobiy uchun shunchaki biologik bir mavjudot emas, u o'z mohiyatiga ko'ra, aql-idroki tufayli hayvonot dunyosi chegaralaridan tashqariga chiqadi, zakovati, mehnati bilan bir qatorda uni ijtimoiy jihatdan faol qilib qo'yadi.

Abdulla Avloniyning ijodiy faoliyatida maktab va maorif, ta'lim-tarbiya masalalari alohida o'rin egallaydi. Avloniy “Birinchi muallim”, “Ikkinchi muallim”, “Maktab gulistoni”, “Turkiy guliston yoxud axloq” asarlarini maktab o'quvchilariga bag'ishlaydi [1, 5-15 betlar].

Yosh avlodni insonparvarlik ruhida tarbiyalash – V.A.Suxomlinskiy pedagogik ijodi va faoliyatining yuragi. Pedagog insonparvarlik deganda chuqur g'oyaviy e'tiqodni, ijtimoiy faollikni, vatanparvarlikni, mehnatga muhabbatni, ijodkorona hayot kabilarni tushunadi. V.A.Suxomlinskiyning pedagogik faoliyati va ta'lim-tarbiya masalalariga qaratilgan bir qancha asarlari bolalarni komil inson qilib tarbiyalashga qaratilgan. Uning “Bolalarga jonim fido” asarida bolalarni fikrlash faoliyatini quyidagicha ta'riflaydi: “Bola fikr qiladi ... Bu esa uning miya yarim sharlari po'stlog'i neyronlarining ma'lum bir guruhi atrof-dunyodagi obrazlar (manzaralar, predmetlar, voqealar, so'zlar)ni qabul etadi-da, mayda-mayda nerv hujayralari bo'ylab aloqa kanallaridagi singari signallar yuboriladi. Neyronlar bu informatsiyani ishlaydi, uni sistemaga soladi, guruhlariga ajratadi, solishtiradi, taqqoslaydi, bu vaqtda yangi informatsiya olinadi, uni yana qayta-qayta qabul etish, “ishlash” kerak bo'ladi. Tobora yangi-yangi obrazlarni qabul etib va informatsiyani “ishlab” ulgurish uchun, neyronlarning nerv energiyasi benihoya qisqa vaqt ichida obrazlarni qabul etishdan ularni “ishlash”ga o'tadi.

Neyronlar nerv energiyasining ana shunday hayratlanarli darajada tez bir ishdan ikkinchisiga o'tishida xuddi biz o'ylagan voqea sodir bo'ladi, ya'ni bola o'ylaydi... Bola miyasining hujayralari shu qadar nozik, qabul obyektidan shu qadar ta'sir oladiki, ular qabul obyektini ko'riladigan, eshtiladigan, qo'l tekkizib tekshiriladigan obraz bo'lgan taqdirdagina normal ishlay oladi. Bola oldida ko'rsa bo'ladigan, real obraz turgandagina, yoki so'zlab yaratilgan obrazni bola go'yo ko'rib, eshitib, sezib turganday bo'lgan taqdirdagina fikrning fikrlash mohiyati bo'lgan ishdan ishga o'tish mumkin bo'ladi.

Fikr ko'rgazmali obrazda shu obraz haqidagi ma'lumotni "ishlash"ga o'tishi uchun, bola miyasining tabiati, uning aqli fikr manbai oldida – ko'rgazmali obrazlar ichida, avvalo tabiat qo'ynida tarbiya ko'rishni talab qiladi” – deb ta'kidlab, boshlang'ich sinflarda bolalarni fikrlash qobiliyatini o'stirishni tabiat qo'ynida olib borish ko'proq samarali bo'lishini o'zining amaliy tajribalari orqali isbotlagan [2, 31 b.].

Shuni aytish kerakki, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim inson hayotida birinchi ijtimoiy bosqichlardir. Chunki boshlang'ich ta'lim bolalarning yoshligidanoq ularning ongi, irodasi, sezgisiga yo'nalish beradi. Kattalarning g'amxo'rlikida bola o'z hayotiy tajribasini to'plab boradi, o'zini o'rab turgan atrof-muhitdagi boshlang'ich oddiy tushunchaga jamiyat hayotidagi bilim va ko'nikmaga ega bo'la boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Musurmonova A. va boshqalar. Umumiy pedagogika (1-qism). //O'quv qo'llanma. – T. 2020. – 5-15 b.
2. Suxomlinskiy V.A. Bolalarga jonim fido. – T. “O'qituvchi”. 1984. –31 b.
3. Xusanovich M. O. SHARQ ALLOMALARI PEDAGOGIK MEROSIDA BOLALARNING TADBIRKORLIKKA DOIR ELEMENTAR KO'NIKALARINI SHAKLLANTIRISHNING TARIXIY-PEDAGOGIK JIHATLARI //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. Special Issue 12. – C. 299-301.
4. Qodirova. N. R. MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – C. 109-111.